

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

относятся: предмет и методы научного исследования, цель обучения предмета и принципы отбора содержания и определения структуры дисциплин «Основы экологии», «Методика обучения экологии».

Ключевые слова: экологическое мировоззрение, формирование экологического мировоззрения будущих педагогов, организационные и методические приемы.

Svetlana Sovhira

The organisational and methodical ways of formation of the ecological world-view of the future educators

Summary. *The article covers the interrelated elements of didactic system of formation of the ecological world-view for future educators: purposes, content, teaching methods, tools and organizational forms, methods of monitoring the level of assimilation of learned content, as well as diagnostic techniques to examine achieving the education goals. It is proved that the basic theoretical and methodological problems of subjects include: object and methods of scientific research, the aim of studying the subject and the principles of content selection and determine the structure of disciplines "Ecological Science", "Methods of teaching ecology".*

Keywords: *ecological world-view, ecological world-view of future teachers, organizational and methodical techniques.*

УДК 37.014.6:005.6:41/45 "19"

**Тетяна Соловйова,
Олеся Ткаченко,
м. Переяслав-Хмельницький**

Зміст та структура системи управління середньою педагогічною освітою в роки Великої вітчизняної війни (на прикладі Переяслава-Хмельницького)

Яскраву сторінку в історії педагогічної освіти в Україні вписали педагогічні училища. Вони пройшли складний, але поступальний шлях розвитку народної освіти в УРСР від запровадження загального початкового навчання дітей у 30-х роках до обов'язкової середньої освіти молоді та широкого запровадження суспільного дошкільного виховання дітей у 80-х роках. Цей шлях можна було б умовно поділити на два періоди: до початку Великої Вітчизняної війни і після звільнення України від німецько-фашистських загарбників.

Окремі аспекти проблема становлення і розвитку управління середньою професійною освітою розглядали: С.В. Бутівченко, О.Жабенко, Л.М.Костюкевич, С.Майборода М.Ф.Пузанов, Г.І.Терещенко та ін.[1,5,6,13]

У статті поставлено мету – виявити провідні тенденції та особливості процесу становлення і розвитку управління середньою педагогічною освітою Київщини в 1941-1945 рр., визначити можливості використання в сучасних умовах досвіду, нагромадженого в цей період.

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

Відповідно мети визначено завдання дослідження: розкрити загальні тенденції та характерні особливості розвитку системи управління середніми професійними навчальними закладами в 1941-1945 роках; визначити можливості використання позитивного досвіду організації управління цими закладами в сучасних умовах.

Слід зазначити, що 1939-1940 рр. – це період реорганізації середніх спеціальних навчальних закладів у тодішньому СРСР. Реорганізація передбачала об'єднання навчальних закладів. Загальні тенденції до уніфікації та

стандартизації управління навчальним процесом посилились на початку 40-х років.

У 1941 р. підготовка спеціалістів була перервана у зв'язку із просуванням німецьких військ на території України. Значна частина технікумів була переведена на Урал та в інші союзи республіки СРСР, де в нових умовах навчальні заклади продовжували підготовку спеціалістів для держави.

Важливим питанням для держави у важких умовах ведення війни було збереження системи підготовки кваліфікованих фахівців. Постановою РНК УРСР від 31 травня 1942 р. № 130 “Про план прийому до вузів в 1942/43 навчальному році та заходи по зміцненню вищих навчальних закладів” було затверджено план прийому студентів на 1942/43 навчальному році до вузів у кількості 1140 осіб, до технікумів та фахових середніх шкіл – у кількості 2500 осіб. У Постанові наголошувалось на відновленні роботи навчальних закладів та збільшенні контингентів набору в 1942 р. до вузів та технікумів.[1, с. 35]

У складних умовах воєнного та післявоєнного часу державне управління середньою професійною освітою відігравало значну роль, оскільки воно було одним із головних факторів ефективності економічного розвитку. На формування структури управління державних органів влади, на зміст їх діяльності впливали як зовнішні (воєнний стан), так і внутрішні (необхідність підготовки фахівців за умови введення в дію термінових заходів налагодження виробництва) фактори. За цих умов об'єктивно виникла необхідність упровадження централізованого управління. У цей час діяв принцип єдності економіки та політики із збереженням пріоритету політики. Для досягнення поставлених цілей важливе значення мав контроль за виконанням прийнятих рішень.

Значна увага приділялась питанням відкриття та поновлення роботи нових середніх професійних навчальних закладів. Для вирішення цього питання центральними органами влади було прийнято ряд відповідних урядових постанов.

Так, у Постанові Ради Народних Комісарів Української РСР від 1 липня 1944 р. № 746 “Про поновлення роботи технікумів політосвіти Наркомосвіти УРСР” мова йшла про поновлення в Сталінській, Запорізькій, Херсонській, Одеській, Дніпропетровській, Кіровоградській, Вінницькій і Тернопільській областях роботи політичних шкіл як технікумів політосвіти. [12, арк.7]

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

Після звільнення території України від окупантів була організована робота навчальних закладів.

Структура управління середньою професійною освітою розроблялась виходячи з ідеології стратегічного управління, її складові повністю відповідали вимогам стратегії вищих органів влади. Базовим принципом стратегічного управління був централізм. Робота середніх професійних навчальних закладів регламентувалась постановами та розпорядженнями центральних органів влади.

Відповідно до Постанови РНК УРСР від 14 березня 1944 р. № 205 НКО УРСР була прийнята низка розпоряджень щодо діяльності середніх спеціальних навчальних закладів, це стосувалось питань організації функціонування технікумів і середніх спеціальних навчальних закладів, зміцнення їх матеріально-технічної бази, забезпечення їх викладачами, розширення мережі середніх навчальних закладів. [12, арк.22]

Центральними органами влади були прийняті рішення щодо організації роботи середніх спеціальних навчальних закладів. Відповідно до Постанови РНК УРСР від 3 листопада 1944 р. № 1554 педагогічні школи були перейменовані на педагогічні училища. Було прийнято рішення: розробити Статут педагогічного училища та подати його на розгляд і затвердження до Комітету в справах Вищої школи при РНК СРСР до 1 січня 1945 р. розробити навчальні програми педагогічного училища відповідно до затвердженого Раднаркомом УРСР навчального плану педучилища. Видати на 1945/46 навчальний рік підручники для педагогічних училищ з усіх предметів. Розширення мережі середніх педагогічних навчальних закладів відбувалось також шляхом утворення педагогічних класів. [13, арк.3]

Характерним для стратегічного управління професійною освітою було те, що в процесі виконання основних функцій реалізації стратегії та політики вище керівництво спиралось на галузеві структури управління – як союзні так і республіканські, що зумовило існування системи управління з подвійним підпорядкуванням технікумів та середніх професійних навчальних закладів за умови, що в системі управління професійною освітою головну роль відігравали центральні органи управління.

В УРСР відповідно до Указу Верховної Ради України 5 липня 1944 р. було утворено Управління в справах вищої школи при РНК УРСР, яке було підпорядковано РНК УРСР та Всесоюзному Комітету в справах вищої школи при РНК СРСР. 24 січня 1945 р. РНК УРСР було затверджене Положення про Управління в справах вищої школи при РНК УРСР. Управління в справах вищої школи при РНК УРСР керувало всіма вищими навчальними закладами і технікумами (середніми спеціальними навчальними закладами) – промисловості, сільського господарства, економічними, транспорту та зв'язку, підвідомчими Народним Комісаріатам УРСР [1, с. 37].

Відповідно до галузевого принципу управління середньою спеціальною освітою в Україні, коли технікуми були підпорядковані галузевим наркоматам, організацію функціонування та контроль за

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

діяльністю технікумів, формуванням контингенту учнів здійснювали управління навчальними закладами і відділи кадрів та підготовки кадрів наркоматів, яким вони були підпорядковані. Водночас керівництво та контроль за роботою технікумів здійснювали центральні органи управління.

Управлінськими структурами була запроваджена звітна документація технікумів. Технікуми та середні спеціальні навчальні заклади мали надсилати до Управління у справах вищої школи при РНК УРСР річні звіти стосовно роботи навчальних закладів, статистичні за формою 74-К та текстові. Навчальний процес у середніх спеціальних закладах здійснювався за програмами і навчальними планами, розробленими як союзними галузевими наркоматами, так і галузевими наркоматами УРСР.[1, с. 38]

Педагогічні училища перебували у відомстві НКО УРСР, відкривались постановою Ради Народних Комісарів УРСР і були безпосередньо підпорядковані обласним відділам народної освіти, а в м. Києві – міському відділу народної освіти. Директор педагогічного училища призначався Народним Комісаром освіти УРСР з числа осіб, що мають закінчену вищу освіту, знають початкову школу й мають стаж педагогічної роботи не менше 10 років. Педагогічне училище щорічно подає до обласного відділу народної освіти, а в м. Києві – до міського відділу народної освіти звіт про фінансову та господарську діяльність, а також статистичні відомості у строки й за формою, затвердженими ЦСУ і Наркомфінансів УРСР.

Характерним для стратегічного управління того часу було прийняття необхідних управлінських рішень та їх реалізація в максимально скорочений термін. У цьому контексті важливу роль відіграло поточне та стратегічне планування, зокрема в питаннях щодо складання програмно-цільових документів відносно перспектив оптимізації ресурсів для досягнення поставленої мети.

План прийому та випуску слухачів вищих навчальних закладів і педучилищ затверджувався центральними органами влади і перебував на постійному контролі. НКО УРСР постійно надавав інформацію про діяльність освітньої галузі до Ради Міністрів УРСР і ЦК КП(б)У про стан підготовки спеціалістів та про діяльність обласних відділів народної освіти.

Аналіз плану прийому до педучилищ УРСР у 1946/1947 навчальному році дає можливість стверджувати, що він був спрямований на розширення мережі педучилищ у тій чи іншій області, але не повною мірою враховував потреби області у спеціалістах. Це в якоюсь мірою пояснюється значними фінансовими втратами СРСР під час війни, що спричинило об'єктивні труднощі стосовно точного визначення економічного потенціалу адміністративних районів і прогнозування темпів їх економічного зростання. У ті часи потреби у фахівцях були вищими, ніж можливості їх задовольнити.[6, с. 192]

Слід зазначити, що на території України діяло 22 учительських інститути, 82 педучилища.

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

У вересні 1941 р. німецько-фашистські війська окупували Переяслав. За два роки окупації міста все майно педшколи було розграбоване і знищене. В аудиторіях першого поверху фашисти влаштували конюшню, а при відступі у вересні 1943 р. спалили приміщення.

Після звільнення міста, 21 вересня 1943 р., місцеві органи влади приступили до відновлення роботи закладів освіти. Уже в жовтні педшкола відновила свою роботу. 3 грудня 1944 р. заклад почав називатися Переяслав-Хмельницьке педагогічне училище.

Однією з головних проблем, яку доводилося розв'язувати керівництву училища, була проблема створення необхідної матеріальної бази.

У кінці 1943 р. з великими труднощами були відремонтовані 2 пристосовані під навчальні заняття одноповерхові приміщення, а 11 січня 1944 р. розпочали навчання 160 студентів I-III курсів. Їх навчало 13 викладачів.[2, с. 169]

Парт, лавок не вистачало, підручників майже не було, гуртожитки були відсутні, зошитами для письма студенти були не забезпечені (писали на папері з плакатів).

Хоча в наступні роки під навчальні заняття було пристосовано ще 2 приміщення, під гуртожитки 2 приміщення на 50 ліжок, матеріальна база залишалася слабкою. Були відсутні фізкультурний, актовий і читальний зали. Навчання проводилося у дві зміни.[2, с. 170]

І все ж, незважаючи на брак навчальних площ, у перший же рік було організовано роботу педагогічного кабінету в дві зміни, бібліотеки, у наступному році – їдальні, а ще пізніше природничого, фізичного, музичного, військово-спортивного кабінетів та кабінету української мови та літератури.

Зростав поступово бібліотечний фонд (1099 книг і брошур в 1945 р.). Поліпшувалося забезпечення підручниками.[2, с. 170]

Училище мало в користуванні 10 га орної землі, де вирощувались овочі для учнівського харчування в їдальні.

Контингент слухачів формувався в основному з випускників шкіл Переяслав-Хмельницького району та інших лівобережних районів Київської області.

Підготовка вчителів початкових класів та вихователів дошкільних закладів здійснювалася за навчальними планами, затвердженими Міністерством освіти СРСР з урахуванням специфіки республіки – викладанням української мови та літератури.

Аналіз навчальних планів (навчальний план з 4-х річним терміном навчання введено в дію в 1948 р.) дає підстави зробити висновок про достатній рівень загальноосвітньої підготовки майбутніх спеціалістів. Водночас простежується високий рівень ідеологізації навчального процесу.

Навчальні програми з усіх навчальних дисциплін розроблялися Міністерством освіти СРСР і УРСР. Як на навчальних планах і програмах,

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

так і на всьому навчально-виховному процесі лежить відбиток політичного життя країни того періоду. Структура управління середньою педагогічною освітою розроблялась виходячи з ідеології стратегічного управління, її складові повністю відповідали вимогам стратегії вищих органів влади.

Базовим принципом стратегічного управління був централізм. Робота середніх професійних навчальних закладів регламентувалась постановами та розпорядженнями центральних органів влади. У зазначений період для системи управління професійною освітою в Україні була властива лінійно-функціональна структура управління.

Загальна структура державного управління середньою професійною освітою у 1946 р. мала такий вигляд. На території України діяло Управління у справах вищої школи при РНК УРСР з відділами вузів і технікумів, яке здійснювало керівництво вузами і технікумами республіканської підпорядкованості. Педагогічні вузи, педучилища, медичні, художні, фізкультурні вищі навчальні заклади відносили до навчальних закладів республіканського підпорядкування.

10 квітня 1946 р. Всесоюзний Комітет у справах вищої школи СРСР, реорганізований у Міністерство вищої освіти СРСР, був союзно-республіканським міністерством і керував безпосередньо підпорядкованими йому вузами та середніми спеціальними навчальними закладами СРСР незалежно від відомчого підпорядкування.

Таким чином, період 1941-1945 рр. – структурно-функціональний характер управління, формування плану підготовки фахівців виходячи із загальносоюзних потреб виробництва у спеціалістах з урахуванням існуючих ризиків та вимог воєнних років. Регламентація роботи середніх професійних навчальних закладів постановами та розпорядженнями центральних органів влади.

Певні підходи до реформування середньої професійної освіти можуть бути корисні і сьогодні, зокрема: побудова системи управління професійною освітою на принципах демократизму, децентралізму, колегіальності, проведення економічного і шкільного районування, управління навчальними закладами з різнорівневою підготовкою, забезпечення державного стандарту і регіонального компонента.

Література

1. Бутівченко С.В. Структурно-функціональний аналіз системи управління середньою професійною освітою в Україні в 1941-1945 роках / Бутівченко С.В. // Вісник НАДУ. – 2005. – № 1. – С. 32-39.
2. Верба Г. Педагогічна освіта на Переяславщині в 30-і – 80-і рр. ХХ століття / Верба Г. // Школа першого ступеня. Теорія та практика. – Переяслав-Хмельницький, 2002. – Вип.5. – С. 167-177.
3. Грищенко М. Нариси з історії школи в Українській РСР /1917-1965/ / Грищенко М. – К. – 260с.
4. Костюкевич Л.Н. Становление и развитие профессионально-технического образования в Украинской ССР: дисс. ...канд. пед. наук.: 13.00.04 / Костюкевич Л.Н. – К., 1983. – 163 с.
5. Майборода С. Державна освітня політика України у повоєнні роки (1945-

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

1950 pp.) / Майборода С., Жабенко О. // Вісник УАДУ. – 2001. – № 4. – С. 187-202.

6. Матеріали засідань Колегії Міністерства освіти УРСР.– Центральный державний архів вищих органів влади і управління (далі ЦДАВО), ф. 4621, оп.7, спр. 72.

7. Очерки истории профессионально-технического образования в СССР / ред. кол.: С.Я. Батышев (гл. редактор), А.Н. Веселов, Н.Н. Кузьмин, Е.Г. Осовский. – М.: Педагогика, 1981. – 345 с.

8. Постанови Ради Міністрів УРСР. – ЦДАВО, ф.166, оп.15, спр. 6.

9. Про план прийому слухачів до педучилищ. – ЦДАВО, ф. 166, оп. 15, спр. 135.

10. Про поновлення роботи педучилищ. – ЦДАВО, ф. 166, оп. 15, спр. 35.

11. Про структуру управління педагогічною освітою. – ЦДАВО, ф. 166, оп. 15, спр. 250.

12. Пузанов М.Ф., Терещенко Г.И. Очерки истории профессионально-технического образования в Украинской ССР / Пузанов М.Ф., Терещенко Г.И. – К.: Вища шк., 1980. - 205 с.

13. Фінансування педучилищ. – ЦДАВО, ф. 166, оп. 15, спр. 130.

Татьяна Соловьёва, Олеся Ткаченко

Содержание и структура системы управления средним педагогическим образованием в годы Великой Отечественной Войны (на примере Переяслав-Хмельницкого)

Аннотация. В статье рассматриваются основные тенденции и проблемы развития системы управления системой среднего педагогического образования на Киевщине в 1941-1945гг.

Ключевые слова: образование, устав, система образования, управление учебными заведениями.

Tatyana Solovyova, Olesya Tkachenko

The content and structure of the management system of secondary teacher education in the Great Patriotic War years (example of Pereyaslav-Kchmelnitsy town)

Summary. The article deals with the basic trends and problems of the development of the management system of secondary teacher education in Kyiv region in the 1941-1945.

Key words: education, statute, education system, management of educational institutions.

УДК 371.134 : 91

Оксана Тімець,
м. Умань

**СТРУКТУРА ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО
ВЧИТЕЛЯ ГЕОГРАФІЇ**

Фахова компетентність майбутнього вчителя географії є результатом опанування спеціальних компетенцій, які, на відміну від